Vsebina

5 *Otroci s posebnimi potrebami so člani naše demokratične družbe, zato ne smejo biti diskriminirani pri vključevanju v vzgojno-izobraževalne ustanove in v širše socialno okolje. Optimalne možnosti za razvoj njihovih potencialov jim omogoča inkluzivno usmerjena šola.*

25 *Zapovedanega recepta ni! Preveč smo si ljudje različni. Saj so koristni izobraževalni, informativni programi, saj dajemo s svojim življenjem dobre ali slabe zglede, pa vendar je za razvoj otroka in njegovo duševno zdravje najpomembnejše trdno zaledje družine, ki premore dovolj modrosti in ljubezni, da zadovolji otrokovo potrebo po varnosti, toplini in ljubezni.*

36 *Kaj označuje dobro komunikacijo? Mnogi avtorji poudarjajo, da je temeljnega pomena sposobnost in pripravljenost poslušati. Poleg tega je nujno, da gre v komunikaciji za odnos spoštovanja in zaupanja eden drugemu. Če sogovornika nista enakovredna v komunikaciji, ne moremo govoriti o uspešnosti le-te.*

39 *Otroci z nizkim samospoštovanjem imajo mnogo več somatskih obolenj. Če bi se otroci bolj cenili, 70 otrokom od stotih ne bi bilo potrebno iti k zdravniku. Od tega, kakšno je naše samospoštovanje, je odvisno kako vstopamo v odnose z drugimi (s partnerjem, prijatelji, kolegi na delovnem mestu, z otroki…).*

47 *Reševanje moralnih in etičnih konfliktov, na katere prej ali slej naleti vsak ekonomist, je še posebej pomembno na bolj odgovornih delovnih mestih, ki jih opravljajo kontrolorji, vodje finančno-računovodskih in komercialnih oddelkov, revizorji, pa tudi učitelji strokovno-teoretičnih predmetov, ki niso samo prenašalci teoretičnega in praktičnega znanja, ampak so tudi vzgojitelji.*

Uvodnik

1 Silvo Šinkovec: **To je tudi naše vprašanje**

V žarišču: Različne poti

3 Angelca Žerovnik: **Enake možnosti s hkratnim upoštevanjem razlik**
5 Marija Kavkler: **Inkluzivno izobraževanje**
8 Sonja Pungertnik: **Skrb za slepe in slabovidne**
11 Franci M. Kolenec: **40 let Centra za sluh in govor v Mariboru**
13 Vinko Skalar: **Socialna pedagogika**
14 Maja Žerovnik: **Svoboda**
15 Franci M. Kolenec: **Mladinski dom Jarše**
16 Liljana Babič: **Drugačnost je del vsakdana**
19 Orlanda Norčič: **Oporoka modrosti**
20 Anja Reljič Prinčič: **Motnje hranjenja**

Naš pogovor

25 Angelca Žerovnik: Franci Hrastar: **Imeti jih rad**

Biti vzgojitelj

29 Julija Pelc: **Med poletjem in supervizijo**
32 Tugomira Vizjak Kure: **Margarita Stanjko Rogelj (pedagoški portret)**

Biblična stran

33 Jožef Smej: **Blagor ubogim**

Razredništvo

34 Tanja Gabršček: **Razrednik v mojih očeh**
36 Jana Kalin: **Kakovostna komunikacija**

Starši

39 Silvo Šinkovec: **Razvoj samospoštovanja**
41 Vesna Hudej: **Odnosi v družini**

Vzgojna področja

43 Milček Komelj: **Barviti spomin razigranega otroštva**
44 Tatjana Vajdl: **Hiša otrok**
45 Martina Jerina, Metka Capuder: **Iz zakladnice vzgoje Marie Montessori**

Izkušnje

47 Mira Mikec: **Ekonomija in etika**

48 **Prebrali smo**

49 **Iz življenja DKPS**

51 **Napovedni koledar**

52 **Summary**

52 **Avtorji**

Enake možnosti s hkratnim upoštevanjem razlik

Angelca Žerovnik

V šolski zakonodaji sta poudarjena cilj in načelo enakih možnosti s hkratnim upoštevanjem različnosti otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami. V izobraževalnem sistemu so zato organizirani programi in dejavnosti, da bi lahko prisluhnili tem potrebam.

Otroci s posebnimi potrebami

V pojmu 'otroci s posebnimi potrebami' so zajete številne kategorije in so razporejene v skupine in podskupine (uporabljena je terminologija iz veljavne zakonodaje in pravilnikov):

- otroci z motnjami v duševnem razvoju (lažje, zmerno, težje, težko duševno prizadeti),
- otroci z motnjami sluha (gluhi in naglušni),
- otroci z motnjami vida (slepi in slabovidni),
- otroci z govorno-jezikovnimi motnjami,
- gibalno ovirani otroci,
- dolgotrajno bolni otroci,
- otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja,
- otroci z motnjami vedenja in osebnosti.

Izobraževalne možnosti

Osnovna šola je za vse naštete skupine organizirana v samostojnih osnovnih šolah ali oddelkih osnovnih šol ali pa je organizirano integrirano delo z drugimi osnovnošolskimi učenci.

Po osnovni šoli so izobraževalne možnosti za mlade raznolike, za dijake z motnjami v telesnem in duševnem razvoju pa je ponudba skromnejša, ker namestitev mladostnikov s posebnimi potrebami v redno izobraževalno obliko še ni organizirana povsod (niso izpolnjeni predpisani standardi), včasih pa zaradi motenj to tudi ni mogoče.

V storilnostno naravnanem šolskem sistemu je težko realizirati uravnoteženo obravnavanje različnih vidikov telesnega in duševnega razvoja, kadar so zaznavne motnje v telesnem in duševnem razvoju. Tako imamo v nekem smislu še vedno dve vzporedni ravni: programi z enakovrednimi standardi in programi, ki tega ne omogočajo:

1. Redni šolski sistem (osnovni, poklicni in srednji), po katerem je možno prilagojeno izvajanje izobraževalnih programov in dodatna strokovna pomoč. Tu gre za prilagojeno organizacijo in predmetnik, prilagojen način izvajanja, ter zagotovitev dodatne strokovne pomoči, možno je prilagoditi način preverjanja in ocenjevanja znanja, napredovanje in časovno razporeditev pouka, pomoč se lahko organizira v oddelkih ali zunaj njih, občasno ali stalno, urediti je možno prostor glede na posebne potrebe, nabaviti dodatne pripomočke, zmanjšati število učencev in dijakov v oddelku. Pri učenju lahko pomagajo tudi pedagoški kadri in prostovoljci na domu ali v šoli. Za nudenje fizične pomoči je lahko gibalno oviranim otrokom dodeljen spremljevalec. V tem sistemu **pridobijo učenci in dijaki enakovreden izobrazbeni standard**.
2. Prilagojeni izobraževalni programi, ki otrokom s posebnimi potrebami **ne omogočajo pridobitve enakovrednega izobrazbenega standarda**. Namenjeni so otrokom, ki se duševno počasneje razvijajo ali pa so zaradi bolezni in okvar centralnega živčevja duševno manj razviti, a še zmožni izobraževanja.

V vseh programih (osnovnošolskih, poklicnih in srednjih) morajo šole zagotoviti ustrezne razmere, ki omogočajo optimalen razvoj posameznega otroka. To pa je zelo težko, saj niti prostorske niti kadrovske možnosti niso enake v vseh občinah oz. krajih, kjer so šole. Tudi mreža šol ni optimalna, zlasti ker je za otroke s posebnimi potrebami zaželena organizacija vzgoje in izobraževanja čim bliže domu.

Foto: Tatjana Vajdl

Posebni programi

Treba je omeniti tudi skupine zmerno duševno prizadetih otrok, ki lahko obiskujejo posebne programe. Za težje in težko duševno prizadete otroke, ki nimajo možnosti za vključitev v izobraževalni sistem, še vedno pa so se sposobni učiti osnovnih živ-

ljenjskih veščin, so organizirani posebni programi s poudarkom na varstvu in uenju praktinih vešin v oddelkih specializiranih ustanov (dnevni centri ali zavodi za usposabljanje). Pri njih ne moremo razmišljati v smeri kasnejše osamosvojitve in ekonomske samostojnosti. Težje in težko duševno prizadeti otroci ne bodo zmogli skrbeti zase, temveč bodo vse življenje odvisni od drugih. Čeprav se marsičesa naucijo, so meje, preko katerih razvojno ne zmorejo. A osnovne človeške potrebe so pri njih enake oz. podobne kot pri drugih ljudeh, skrb zanje pa morajo prevzeti starši ali ustrezne ustanove. V slovenski zakonodaji obstaja več določb (pravic, obveznosti in nekaterih olajšav), ki govorijo o duševno prizadetih osebah oziroma njihovih zakonitih zastopnikih. Z njimi (denarna pomoč, povečan otroški dodatek, možnosti socialne pomoči, nadomestila za nego, pokojnina, ortopedski pripomočki, davčne olajšave, možnosti namestitve v ustreznih ustanovah...) tudi država pomaga družini in skuša otroku omogočiti, da živi v kakovostnih življenjskih razmerah.

Foto: Tatjana Vajdl

Individualni programi

Vsak otrok je osebnost zase, različne so tudi njegove izobraževalne potrebe in možnosti. Kljub temu pa je celotno izobraževanje le treba dati na skupni imenovalec: na raven znanja, ki omogoča prehod z ene na drugo stopnjo šolanja (iz nižjega v višji razred, iz osnovnega v poklicno, srednje, višje, visoko izobraževanje). Zato sta za učence in dijake s posebnimi potrebami smiselna individualizirani pristop in individualni programi. Tu gre predvsem za metode dela, pripomočke, gradnjo medčloveških odnosov, drugacen časovni ritem, celovitost in kompleksnost interdisciplinarne obravnave, kjer poleg učitelja sodelujejo tudi drugi strokovni delavci (šolska svetovalna služba, zdravstvene ustanove, centri za socialno delo, društva). Individualno pedagoško, zdravstveno in drugo strokovno obravnavo opravljajo tudi svetovalni centri, svetovalnice, logopedske, avdiopedagoške in druge ambulante. V celostno individualizirano obravnavo so vključeni tudi starši.

Pedagoška pogodba

Tudi pri nekaterih dolgotrajno bolnih, bodisi somatskih ali duševnih obolenjih, je na srednješolski stopnji možno izobraževanje po pedagoški pogodbi, ko profesorji pomagajo dijakom glede na njihove individualne potrebe. Dijaki imajo možnost individualnega napovedanega preverjanja in ocenjevanja znanja, maturo lahko opravljajo v dveh delih, imajo podaljšan čas pri pisnem preverjanju in ocenjevanju (tudi pri maturi), lahko uporabljajo nekatere učne pripomočke, ki jih drugi dijaki ne uporabljajo. Pri delu s temi dijaki šola navadno sodeluje s specializirano zdravstveno ustanovo (bolnišnice, centri za zunajbolnišnično zdravljenje), po potrebi tudi s komisijo za usmerjanje v teh ustanovah.

Vpliv vrstnikov

V izobraževalnem procesu so vrstniki izrednega pomena, saj se tudi učenec s posebnimi potrebami uči s posnemanjem, sledenjem vrstnikom, sodelovanjem in tekmovanjem z njimi. Zato ni vseeno, ali je otrok oz. mladostnik v izoliranem (segregiranem) okolju ali je skupaj z vrstniki. Na tovrsten vpliv so posebej pozorni v waldorfski šoli, kjer se celoten vzgojno-izobraževalni proces za otroke s posebnimi potrebami odvija skupno z drugimi učenci oz. dijaki.

Šolski sistem se spreminja in izpopolnjuje. Gotovo je, da je za izobraževanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami že veliko narejenega, še vedno pa bo treba za optimalne možnosti v izobraževanju veliko storiti, da bomo lahko govorili o enakih možnostih s hkratnim upoštevanjem razlik.

Literatura

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2002). Uradni list Republike Slovenije, št. 54.

Pravilnik o razvrščanju in razvidu otrok, mladostnikov in mlajših polnoletnih oseb z motnjami v telesnem in duševnem razvoju (1976). Uradni list SRS, št. 18.

Inkluzivno izobraževanje

Pravica otrok s posebnimi potrebami

Marija Kavkler

Otroci s posebnimi potrebami so člani naše demokratične družbe, zato ne smejo biti diskriminirani pri vključevanju v vzgojno-izobraževalne ustanove in v širše socialno okolje. Optimalne možnosti za razvoj njihovih potencialov jim omogoča inkluzivno usmerjena šola.

Iz rezultatov številnih raziskav je razvidno, da je uspeh šolskih reform zelo odvisen od uspešnosti vključevanja otrok s posebnimi potrebami v vzgojno-izobraževalni proces. Slovenska šolska reforma je prinesla številne spremembe, med njimi tudi vključevanje otrok s posebnimi potrebami v redne inštitucije.

V novejši strokovni literaturi in na vseh mednarodnih konferencah s področja posebnih potreb je poudarjena potreba po spreminjanju koncepta obravnave otrok, ki mora preiti od integracijskega k inkluzivnemu modelu vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami. Ta sprememba ne prinaša le zamenjave termina, ampak tudi spremembo koncepta obravnave teh otrok. Integracija pogosto pomeni le namestitev otroka s posebnimi potrebami v redno ustanovo, tako da skuša okolje otroka spremeniti, ga prilagoditi 'povprečju'. Inkluzivna vzgoja in izobraževanje zahtevata tudi spreminjanje okolja in spreminjanje stališč udeležencev vzgojno-izobraževalnega procesa do uresničevanja posebnih potreb otrok in oblikovanje takega vzgojno-izobraževalnega sistema, ki bo odpravljal ovire za optimalni razvoj potencialov vseh otrok. Inkluzija preprečuje segregacijo otrok s posebnimi potrebami s prilagajanjem kurikula (Cor in Watkins, 2001). Upošteva otrokove individualne potrebe, partnerstvo z otrokom in njegovimi starši ter aktivno vključevanje šolskih strokovnjakov v razvoj inkluzivnega procesa. Inkluzija je proces, ki zahteva upoštevanje realnih pogojev in kontinuum vseh možnih izobraževalnih programov za otroke s posebnimi potrebami.

Foto: Alenka Veber

Inkluzivna vzgoja in izobraževanje zahtevata tudi spreminjanje okolja, spreminjanje stališč udeležencev vzgojno-izobraževalnega procesa do uresničevanja posebnih potreb otrok in oblikovanje takega vzgojno-izobraževalnega sistema, ki bo odpravljal ovire za optimalni razvoj potencialov vseh otrok.

Od uzakonitve integracije otrok s posebnimi potrebami (Zakon o osnovni šoli, 1996) so potekale številne diskusije, konference, posveti, izvajale so se dejavnosti v različnih komisijah itd. V praksi pa je bilo premalo preverjeno praktično izvajanje izobraževalnih programov, v katere bodo usmerjeni otroci s posebnimi potrebami, oblikovanih modelov vključevanja, preverjenih metod in pristopov obravnave otrok s posebnimi potrebami itd.

Čeprav je integracija otrok s posebnimi potrebami uzakonjena, so številni strokovnjaki še vedno prepričani, da je za te otroke bolje, da se šolajo v bolj zaščitenem okolju specialnih inštitucij. Taka stališča so logična in so bila opazna tudi v številnih drugih evropskih državah. Vključevanje otrok s posebnimi potrebami namreč terja številne spremembe v rednih in specialnih inštitucijah, čemur pa nihče ni preveč naklonjen. Vključevanju otrok s posebnimi potrebami se ne bo mogoče izogniti, saj je integracija uzakonjena, torej je to pravica otrok s posebnimi potrebami, poleg tega pa je to tudi politika *Evropske skupnosti*.

Ustava Republike Slovenije (14. člen) zagotavlja uresničevanje človekovih pravic, ki so priznane od mednarodne skupnosti ali določene z ustavo in zakonom. Mednarodni akti, deklaracije in *Zakon o usmerjanju*, ki opredeljujejo pravico otrok s posebnimi potrebami do optimalnega vključevanja v redno okolje, so: